

MENTALNA HIGIJENA

1

- PSIHOZE
- POREMEĆAJI
RASPOLOŽENJA
- NEUROTSKI I SA STRESOM
POVEZANI POREMEĆAJI

F20-29 SHIZOFRENIJA, SHIZOTIPSKI POREMEĆAJ I POREMEĆAJ SA SUMANUTOŠĆU

2

Psihotični poremećaji (sumanutost), akutni ili prolazni:

F20 Shizofrenija

F21 Shizotipski poremećaj

F22 Perzistentni poremećaji sa sumanutošću

F23 Akutni i prolazni psihotični poremećaji

F24 Indukovani poremećaj sa sumanutošću

F25 Shizoafektivni poremećaj

F28 Drugi neorganski psihotični poremećaji

F29 Nespecifikovana neorganska psihoza

F20 – SHIZOFRENJA/1

3

Utiče na **osnovne funkcije** koje normalnoj osobi daju osećanje **individualnosti, jedinstvenosti** i vlastite **kontrole** nad sopstvenim životom (odlučivanje).

Osnovni simptomi:

- **Poremećaj mišljenja**
 - **po sadržaju:** sumanute ideje (proganjanja, odnosa, kontrole misli),
 - **po formi:** gubitak determinišuće tendencije, siromaštvo izgovorenih sadržaja; inkoherencija misli, prekid misli, ubacivanja u tok misli
- **Poremećaj opažanja: halucinacije** pri očuvanoj svesti (glasovi)
- **Poremećaj afekta:** zaravnjen, neadekvatan, praznina, neobjašnjive promene raspoloženja, površnost, kapricioznost
- **Voljni poremećaj:** gubitak interesa, besciljnost, lenjost; doživljaj kontrole od strane drugih, robotizovanosti, hipnotisanosti...
- **Poremećaj motorne aktivnosti:** preterana ili smanjena aktivnost, repetitivnost i/ili bizarnost pokreta, katatonija
- **Poremećaj socijalnih odnosa:** povlačenje, pad socijalne efikasnosti, izolacija

F20 – SHIZOFRENIA/2

4

- **Epidemiologija:** najčešći poremećaj u grupi **F2-** (shizofrenija, shizotipski poremećaj i poremećaj sa sumanutošću); prisutan **kod oba pola** podjednako
- **Pojava** bolesti može biti akutna ili pritajena; može prethoditi prodromalna faza: gubitak interesovanja, zanemarivanje lične higijene, generalizovana anksioznost, blaga depresija, preokupiranost sobom
- Početak često u **adolescenciji**
- **Tok bolesti:** traje najmanje 1 mesec, dalji tok različit, moguće epizodičan (epizode i remisije), nije neizbežno hroničan i sa stalnim pogoršanjem
- **Prognoza:** loša, mada je moguć potpun ili skoro potpun oporavak

Vrste:

- **paranoidna** shizofrenija (dominantne sumanute ideje, manje-afekti, volja);
- **hebefrena** shizofrenija (dominantne afektivne promene, manje - sumanutost i halucinacije);
- **katatona** shizofrenija (dominantan poremećaj psihomotorike);
- **jednostavna** shizofrenija (spor početak, negativni simptomi)

Shizofrenija u detinjstvu

5

- **Retka**, 0,1-1% shizofrenije pre 10. g., 4% pre 15. g., češće kod dečaka
- **Razvojni nivo deteta** u momentu nastanka poremećaja menja simptome
- Karakteristična **postepenost razvoja**, počinje širokim spektrom poremećaja, zatim psihotični simptomi, nazadovanje u funkcionisanju
- Psihotični simptomi su **dugo ego-sintoni**, naročito na ranom uzrastu
- Roditelji primećuju promenu kvaliteta socijalnog kontakta (povlačenje, otuđivanje), povremene napade besa, promenljivost i nepredvidljivost
- Većina - **normalan IQ**, na početku normalno školovanje, sa razvojem simptoma napušta redovno školovanje
- **Proгноza**: loša ukoliko je: pre 14. god, premorbidna ličnost povučena, sa hereditetom, sporog početka, sa kognitivnim oštećenjima
- **Savetovanje**: da roditelji zapaze simptome, prate, traže stručnu pomoć, traže penzijsko-invalidsko osiguranje
- **Lečenje**: lekovi, suportivna psihoterapija, rad sa porodicom i školom

Psihotični poremećaji F22, F23 i F25

6

F22 PERZISTENTNI POREMEĆAJI SA SUMANUTOŠĆU

- Dugotrajne **sumanute** ideje – jedini ili najuočljiviji simptom
- **Sadržaj** sumanutih ideja promenljiv (hipohondrija, persekucija, grandioznost, ljubomora...); moguće prolazne halucinacije
- Izgleda da nije povezan sa shizofrenijom

F23 AKUTNI I PROLAZNI PSIHOTIČNI POREMEĆAJI

- **Trajanje** psihotičnih (polimorfnih i shizofrenih) simptoma kraće od 1 meseca
- **Nagli početak** (u roku 2 nedelje), **potpuni oporavak** za do 3 meseca
- Često **povezanost sa stresom**
- Najveći broj psihotičnih poremećaja **mladih** počinje na ovakav način

F25 SHIZOAFEKTIVNI POREMEĆAJ: izraženi i shizofreni i afektivni (manični i/ili depresivni) simptomi, istovremeno ili u razmaku od nekoliko dana

- Postoji i kod mladih.

F30–39 POREMEĆAJI RASPOLOŽENJA (afektivni poremećaji)

7

Osnovna smetnja je **promena raspoloženja ili afekta**, obično ka depresiji ili ushićenju. Praćena je promenom celokupnog nivoa aktivnosti.

F30 Manična epizoda

F31 Bipolarni poremećaj

F32 Depresivna epizoda

F33 Rekurentni depresivni poremećaj

F34 Perzistentni poremećaj raspoloženja

F38 Drugi poremećaji raspoloženja (afektivni poremećaji)

F39 Nespecifikovani poremećaji raspoloženja (afektivni poremećaji)

F30 - Manična epizoda

8

Karakteristike:

- **Samo jedna epizoda** povišenog raspoloženja
- Traje **najmanje nekoliko dana**
- Dolazi do povećanja u **kvantitetu i brzini mentalne aktivnosti**

Vrste:

- **F30.0 Hipomanija** – blaži simptomi, ometanje rada/socijalnih aktivnosti
- **F30.1 i F30.2 Manija** – prekid rada/socijalnih aktivnosti
 - sa psihotičnim simptomima (F30.1)
 - bez psihotičnih simptoma (F30.2)

F 31 - Bipolarni poremećaj

9

To su:

- **ponovljene epizode** značajno promenjenog raspoloženja i aktivnosti
- obavezno **barem jedna manična epizoda** u min. trajanju od **2 nedelje**
- **najčešće** i manične i depresivne epizode

Ostale karakteristike:

- **Oporavak** između epizoda: obično potpun
- Prisutna već od 5. godine života:
 - **mlađa deca**: iritabilnost, emocionalna labilnost, somatizacija
 - **stariji**: euforija, ideje veličine, melanholija
- **Uzroci**: hereditet, utoliko izraženiji ukoliko je početak raniji
- **Prognoza**: periodičan tok, bez terapije sve kraći interval između epizoda
- **Savetovanje**: što ranija dijagnoza, konsultacije stručnjaka
- **Lečenje**: medikamentima (litijum)

F32 - Depresivna epizoda

10

Osnovne karakteristike:

- **Samo jedna epizoda depresije**
- Prisutan **barem jedan** od **osnovnih simptoma**:
 - **depresivno** raspoloženje
 - gubitak **interesovanja** i **zadovoljstva**
 - smanjena **energija** - povećana zamorljivost
- **Trajanje: najmanje dve nedelje**

Ostali simptomi:

- **depresivni trijas**: negativna procena sebe, sveta i budućnosti
- pad **koncentracije** i **pažnje**
- osećanje **krivice** i **bezvrednosti**
- poremećaj **sna** i **apetita**
- ideje o **samopovređivanju** i **suicidu**

Ostali depresivni poremećaji

11

F33 REKURENTNI DEPRESIVNI POREMEĆAJ

- Ponovljene epizode depresije
- Nema maničnih epizoda

F34 PEZISTENTNI POREMEĆAJ RASPOLOŽENJA (afektivni poremećaj)

- **Dugotrajni** poremećaji raspoloženja
- Često **fluktuirajući**
- **Nikad dovoljno teški** da se dijagnostikuju kao manične ili depresivne epizode

F34.0 Ciklotimija: perzistentna **nestabilnost** raspoloženja

- Brojni periodi blage depresije i blagog ushićenja
- Obično rani početak, hroničan tok, obično nevezan za životne događaje

F34.1. Distimija: **hronično** blaže ili umereno **depresivno** raspoloženje

- prisutno **većinom vremena**,
- traje od najmanje **nekoliko godina**.

Depresivni poremećaji u razvojnem dobu

12

Dugo se smatralo da deca i adolescenti nemaju depresivne poremećaje. Ipak postoji **depresija u detinjstvu** koja je **najčešće** u obliku “**maskirane depresije**”:

- U prvom planu somatski simptomi, problemi ponašanja, enureza i ekompreza
- **Epidemiologija:**
 - retka kod predškolske dece,
 - nešto češća u školskom uzrastu (1,8%), kada je češća kod dečaka
 - nagli porast u adolescenciji (4,7%) , kada je češća kod devojaka
- **Uzroci:** genetski i spoljašnji (separacija, gubici) faktori
- Veoma čest **komorbiditet** sa anksioznim poremećajima, poremećajima ponašanja, ishrane, sa zloupotrebom supstanci
- **Prognoza:** kod većine dece oporavak posle 1,5 godine; veliki rizik od ponovljene epizode, rizik od suicida

F4x NEUROTSKI, SA STRESOM POVEZANI I SOMATOFORMNI POREMEĆAJI

13

Heterogena grupa, povezanost sa **psihološkim** uzrocima, istorijska povezanost sa konceptom **neuroza**.

F40 Fobični anksiozni poremećaji

F41 Drugi anksiozni poremećaji

F42 Opsesivno-kompulzivni poremećaj

F43 Reakcija na težak stres i poremećaji prilagođavanja

F44 Disocijativni (konverzivni) poremećaji

F45 Somatoformni poremećaji

F48 Drugi neurotski poremećaji

F49 Neurotski poremećaj, nespecifikovan

F40 Fobični anksiozni poremećaji

14

Osnovne karakteristike:

- Anksioznost je izazvana samo ili pretežno **određenim, dobro definisanim** situacijama/objektima koji **nisu opasni**
- Osoba reaguje na ove situacije / objekte **izbegavanjem** ili **podnošenjem** sa strahom

Često je povezana sa **sekundarnim strahom** - od smrti, gubitka kontrole ili ludila

Vrste:

- **F40.0 Agorafobija** (strah od otvorenog prostora, gužve) – najviše onesposobljava
- **F40.1 Socijalne fobije** (strah od posmatranja od strane drugih)
- **F40.2 Specifične (izolovane) fobije** (ograničene za visoko specifične situacije), npr. klaustrofobija (od zatvorenog prostora), akrofobija (od visine)

Anksiozni poremećaji imaju visok komorbiditet sa depresijom.

F 41 - Drugi anksiozni poremećaji

F 41.0 Panični poremećaj

15

Glavni simptomi: manifestacije anksioznosti koje nisu ograničene za neku posebnu situaciju ili sklop okolnosti

F41.0 PANIČNI POREMEĆAJ

Osnovne karakteristike:

- **Više napada teške anksioznosti**
 - U periodu od najmanje **mesec dana**
 - U prilikama gde **nema neposredne opasnosti**
 - **Nepredvidivi**: nisu ograničeni na neku situaciju
- **Između napada** – uporediva **sloboda** od simptoma

Skoro uvek: izraziti strah od smrti, gubitka kontrole i ludila

Često: **iznenadni** napadi, sa izrazitim **somatskim** simptomima (znojenje, bol u grudima, osećaj gušenja, nesvestice, osećanje nestvarnosti)

F 41.1 - Generalizovani anksiozni poremećaj

16

Osnovne karakteristike:

- **Generalizovana i perzistentna anksioznost /strepnja** (zabrinutost zbog nesreća u budućnosti, osećanje “na ivici”, teškoće koncentracije)
- **Motorna napetost** (stalna uznemirenost, tenziona glavobolja, dirhtanje, nseposobnost opuštanja)
- Preterana **vegetativna aktivnost** (vrtoglavice, znojenje, tahikardija, nesvestice, mučnina...)
- **Trajanje:** većinu vremena tokom najmanje nekoliko nedelja, obično tokom više meseci

F42 Opsesivno-kompulzivni poremećaj

17

Osnovne karakteristike:

- **Prisutne opsesivne misli ili kompulzivne (prinudne) radnje** koje su **izvor patnje** ili **ometaju** osobu
 - Opsesivne misli: uznemirujuće, pokušaj odupiranja.
 - Kompulzivne radnje: neprijatne, sprečavaju veću neprijatnost.
- Osoba ih prepoznaje kao **svoje sopstvene** misli i impulse
- Moraju se **neprijatno ponavljati**
- Barem jedna misao ili radnja se **i pored otpora osobe ponavlja**
- **Trajanje**: najmanje 2 nedelje
- Česta visoka **anksioznost**
- Prisutan i kod **dece**.

F43 - Reakcija na težak stres

18

F43.0 AKUTNA REAKCIJA NA STRES

- Prolazni poremećaj, max. 3 dana
- Simptomi: zamorljivost, somatski simptomi (mišićni bolovi, vrtoglavica, glavobolje, loša probava), iritabilnost, poremećaj sna

F43.1 POSTRAUMATSKI STRESNI POREMEĆAJ:

- **Odloženi ili produženi** odgovor na stresogeni događaj ili situaciju izuzetne ugroženosti ili katastrofalne prirode
- Epizode **ponovljenog preživljavanja trauma** (sećanja, snovi, noćne more)
- **Epizode** utrnulosti ili emocionalne tuposti, odvojenosti od drugih, nereagovanja na okolinu, nedostatka zadovoljstva
- **Izbegavanje** aktivnosti ili situacija koje podsećaju na traumu
- **Trajanje:** obično do 6 meseci

F44 Disocijativni (konverzivni) poremećaji

19

Parcijalan ili potpuni **gubitak normalne integracije** između sećanja prošlih događaja, svesnosti identiteta i neposrednih senzacija, kao i kontrole pokreta tela

- **Psihogeni** po poreklu, povezani za **nepodnošljiv stres**

Najčešći:

- **F44.0 DISOCIJATIVNA AMNEZIJA**
 - **gubitak pamćenja**
 - obično **varijabilan** i centriran oko **traumatskog događaja**
- **F44.1 DISOCIJATIVNA FUGA**
 - amnezije i prividno svrsishodno **putovanje**,
 - nekad sa novim **identitetom**,
 - **svrsishodno** ponašanje

Još: disocijativni poremećaj pokreta i senzibiliteta; dis. por. motorike;

- disocijativna anestezija i senzorni gubitak;
- poremećaj u vidu višestruke ličnosti...

F45 - Somatoformni poremećaji

20

Osnovne karakteristike:

- učestalo iznošenje **fizičkih simptoma**
- stalni **zahtevi** za medicinska **ispitivanja**
- **nedostatak** fizičke osnove simptoma

Najčešći:

F45.0 SOMATIZACIONI POREMEĆAJ

- Višestruko, povratno, učestalo **menjanje fizičkih simptoma**
- Trajanje: min. **2 god.**

F45.2 HIPOHONDRIJSKI POREMEĆAJ

- Stalna **preokupacija** mogućnošću postojanja jednog ili više ozbiljnih ili progresivnih **somatskih poremećaja**
- Uključuje: **dismorfofobiju** (strah od ružnoće/defektnosti), **nozofobiju** (strah od bolesti)

LITERATURA

21

- Deušić-Popović, S. (1999), Problemi mentalnog zdravlja dece i adolescenata, Beograd, Institut za mentalno zdravlje.
- MKB - 10 – Uputstva za dijagnostiku i vođenje mentalnih poremećaja u primarnoj zaštiti. Beograd, Institut za mentalno zdravlje.
- ICD-10 Klasifikacija mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.